

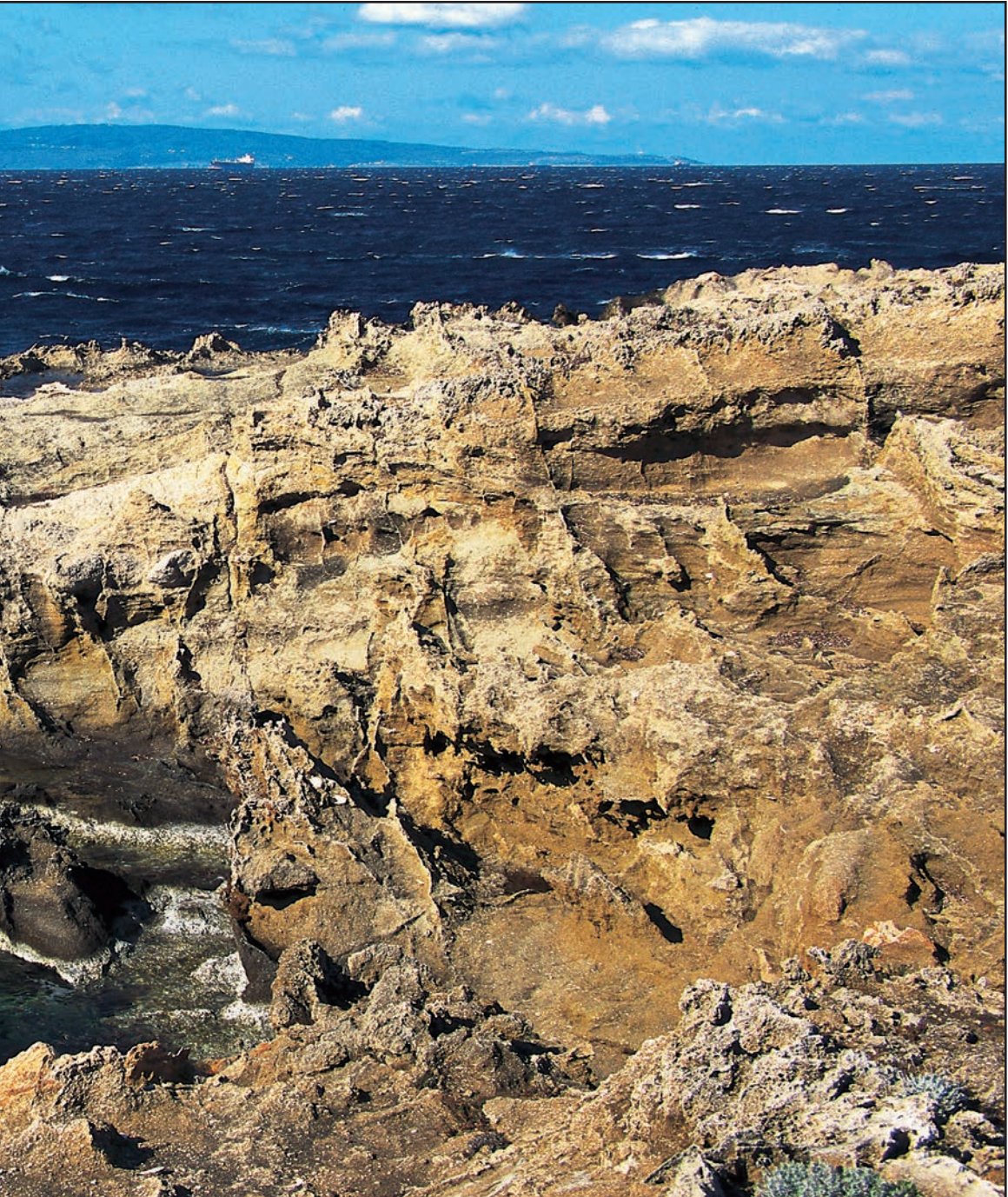
ΜΑΛΕΑ ΑΚΡΑ

ΚΕΙΜΕΝΟ: ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΜΠΑΣΓΙΟΥΡΑΚΗΣ
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΚΟΥΡΟΥΠΗΣ

Σ Τ Ο Ν Κ Α Β Ο Τ Ω Ν Α Γ Γ Ε Λ Ω Ν

ΦΩΤ. Θ. ΜΠΑΣΤΟΥΡΑΚΗΣ

Τον Φεβρουάριο που μας πέρασε είχαμε την ευτυχία να βαδίσουμε στο νοτιότερο άκρο της ηπειρωτικής Ελλάδας, το ακρωτήριο **Ταίναρο**.

Τόπος, μοναχικός, απαλλαγμένος από ρύπανση, θορύβους και καραβάνια τουριστών.

Εδώ πρωταγωνιστές ήταν τα πόδια, όχι το αυτοκίνητο. Και κυρίαρχα στοιχεία στη φύση, η χαμηλή βλάστηση και η πέτρα. Μια πέτρα κατάσπαρτη στο έδαφος αλλά άριστα λαξευμένη στους τοίχους των Μανιάτικων πύργων και σπιτιών.

Φύγαμε από την άκρη τούτη της Ελλάδας γεμάτοι νοσταλγία επιστροφής. Ωστόσο, μακριά στον ανατολικό ορίζοντα μια άλλη στεριάά λόγγιζε τη θάλασσα, ακρωτήρι διάσημο κι αυτό. Ήταν ο θρυλικός **Κάβο Μαλιάς**, φόβητρο των ναυτικών της Μεσογείου από τ' αρχαία χρόνια ως τα σήμερα.

- *Μα και πεζοπορικός προορισμός από τους πιο δημοφιλείς, συμπληρώνει ο καλός φίλος και συνεργάτης **Κώστας Ζαρόκωστας**. Να μια καλή ευκαιρία να επιστρέψεις στο νότο της Λακωνίας. Το μόνο πρόβλημα είναι, πως η Θεσσαλονίκη πέφτει λίγο μακριά.*

Δεν ήταν πρόβλημα. Για μας το ταξίδι στην Ελλάδα ποτέ δεν αποτελεί πρόβλημα, όσο μακριά κι αν είναι. Η απόφαση λοιπόν πάρθηκε στη στιγμή. Η συνάντηση ορίστηκε στη **Νεάπολη Λακωνίας**, απέναντι από τη διάσημη **Ελαφόννησο**.

Το ταξίδι άρχισε στη Θεσσαλονίκη το πρωί και τελείωσε στη Νεάπολη τη νύχτα. Χιλιόμετρα: **830**. Ώρες: **11!** Τα πρώτα μας βήματα στην προκυμαία είναι αδέξια, μουνδιασμένα, σαν να βρισκόμασταν σε πλεούμενο με καιρό. Φυσάει δυνατά. Είν' ένας μαϊστρος, ψυχρός αλλά ζωογόνος. Μ' έναν καφέ συνερχόμαστε εντελώς.

- *Και μ' ένα κρασάκι θα νιώσετε καλύτερα, λέει ο Κώστας. Σας έχω μια ταβερνούλα έκπληξη.*

Παλιός ο Κώστας στην περιοχή, γνωρίζει καλά κατατόπια και ανθρώπους. Έχει βαδίσει σε πολλά απ' τα μονοπάτια του **Μαλέα**, έχει περάσει στο ακροθαλάσσι νύχτες μαγικές, μέσα σε σκηνή. Η τελευταία του αξέχαστη εμπειρία, που τον έχει δέσει με τους ανθρώπους και τον τόπο, ήταν η απρόσμενη φιλοξενία του σ' ένα εξοχικό σπιτάκι στην περιοχή του Αγίου Νικολάου. Στο ίδιο σπιτάκι που θα μείνουμε κι εμείς.

Εγκαταλείπουμε την παραθαλάσσια Νεάπολη κι ανηφορίζουμε στα ηπειρωτικά. Μετά το **Λάχι** φτάνουμε στον μεγάλο οικισμό του **Αγ. Νικολάου**. Στενά δρομάκια, σπίτια αμφιθεατρικά, πολύ πράσινο και λουλούδια στις αυλές. Σε μια στροφή του δρόμου ένα σημείο του χωριού μοιάζει με πυκνοδασωμένη ρεματιά. Στα φώτα των στύλων της ΔΕΗ αποκαλύπτεται ίσως το μεγαλύτερο πουρνάρι που έχω δει ποτέ. Δίπλα απ' αυτό το μνημείο της φύσης βρίσκεται η «**Νεράιδα**».

Αν και αρχές του Απριλίου, η νύχτα είναι ψυχρή. Η Νεράιδα μας υποδέχεται με το τζάκι της αναμμένο. Είν' ένα «κρεμαστό» τζάκι στο κέντρο της αίθουσας, για να είναι οι φλόγες των ξύλων από όλους ορατές. Μαζί με τα σώματα ζεσταίνονται κι οι ψυχές.

Στους τοίχους φωτογραφίες παλιές. Σε μιαν άκρη ένα τζούκμποξ. Πανέμορφο, αστραφτερό, σαν τα χρόνια της νιότης μας που συνδέθηκαν μαζί του. Λειτουργεί στην εντέλεια με τα δισκάκια των 45 στροφών και μ' όλα εκείνα τα αξέχαστα σουξέ της λαϊκής και ξένης μουσικής.

Έρχεται στην παρέα μας ο **Στάθης Σαρμπάνης**. Είναι ο άνθρωπος που προσκάλεσε τον φίλο μας τον Κώστα στο εξοχικό σπιτάκι του Αγ. Νικολάου και απόψε κάνει το ίδιο και για μας. Δεν είναι δικό του το σπιτάκι αλλά του ναυτικού φίλου του **Νίκου Αλιφέρη**, που το διαθέτει για τη φιλοξενία μας με μεγάλη προθυμία. Την ίδια φιλοξενία μας δείχνουν σε λίγο οι υπεύθυνοι της Νεράιδας, ο **Παντελής Μειμέτης** και ο **Αντώνης Λαμμανάκης**. Την νοστιμιά και την ποικιλία των μεζέδων της Νεράιδας δύσκολα συναντάει κανείς. Το ζυμωτό ψωμί είναι από αλεύρι αλεσμένο παραδοσιακά σε δικό τους μύλο, και βέβαια είναι χειροποίητο το νοστιμώτατο «τσαϊτι», η πίτα με δυόσμο και τυρί.

Κάποιοι μεζέδες θυμίζουν Κρήτη, όπως τα

Τμήμα του παραδοσιακού οικισμού του Αγ. Νικολάου, χτισμένου σε μία κατάφυτη πλαγιά.

Ειδυλλιακό τοπίο στις υπώρειες του Ζόμπολου

σαλιγκάρια σπιράδο, το χανιώτικο «μπουρέκι», το κατσικάκι τσιγαριαστό, ενώ κάποιοι άλλοι κουζίνα ανατολής, όπως τα «πιτάκια Καππαδοκίας» με παστοურμά, το «γκιουλίμπασι» ή ακόμη και το πικάντικο «μελιτζαναμπέτ», (αρνάκι φιλοκομμένο με κόκκινο πιπέρι). Δεν είναι παράξενη αυτή η μείξη αν σκεφθεί κανείς, ότι ο Παντελής έχει ρίζες από την ανατολή ενώ ο Αντώνης από την Κρήτη.

Και οι δυο πάντως δικαιούνται απόλυτα τον τίτλο του «μερακλή». Γνωρίζονται από τα μέσα της δεκαετίας του '80 όταν ο Αντώνης, 13 ετών τότε, βοηθούσε τον θείο του στη Νεράιδα, ενώ ο Παντελής ερχόταν ως πελάτης. Στα χρόνια που ακολούθησαν οι δυο φίλοι συνεργάστηκαν σε διάφορες δουλειές με αποκορύφωμα το θρυλικό μαγαζί της παραλίας του **Σίμου** στην Ελαφόννησο. Από το 2006 έχουν διοχετεύσει όλη την εμπειρία και τη φιλοσοφία τους στη λειτουργία της Νεράιδας. Δεν έχουμε καμιά αμφιβολία, ότι στον τομέα τους παράγουν πολιτισμό.

Νεάπολης. Αρχίζουν να σκάζουν με πάταγο οι πρώτες σταγόνες της βροχής. Αμέσως μετά μοιάζει ο ουρανός να ενώθηκε με τη γη. Έχουμε την βεβαιότητα, ότι η ανοιξιάτικη μπόρα πολύ γρήγορα θα δώσει τη θέση της σ' ένα ηλιόλουστο πρωινό.

Η μπόρα σταματάει, αφήνει όμως στο πόδι της μια επίμονη βροχή. Αισιοδοξώντας ότι θ' αλλάξουν όλα στη διάρκεια της μέρας, μπαίνουμε στο αυτοκίνητο κι αρχίζουμε την περιήγησή μας με νότια κατεύθυνση σ' έναν χωματόδρομο στους πρόποδες της **Κριθίνας**. Είναι η ογκώδης οροσειρά που δεσπόζει στην χερσόνησο του Μαλέα, με την ψηλότερη κορυφή της να φτάνει τα **794** μέτρα.

Στις νότιες απολήξεις της Κριθίνας ορθώνεται μια θεαματική κορυφή με σχήμα κωνικό. Είναι ο βραχώδης όγκος του **Ζόμπολου (Κοντοβίγλι** στο χάρτη), με υψόμετρο που πλησιάζει τα 600 μέτρα. Η βλάστηση, αποτελείται από θυμάρι, αγριολουλούδα και αγκάθια. Αυτό που κάνει το τοπίο ξεχωριστό είναι οι αναρίθ-

ΤΟ ΜΙΚΡΟ ΛΙΜΑΝΑΚΙ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΗ ΗΛΙΑ με το ομώνυμο εκκλησάκι, αφετηρία του μονοπατιού για Αγ. Μαρίνα.

Είναι πια περασμένα μεσάνυχτα, όταν ξεκινάμε για το σπιτάκι της εξοχής. Ελάχιστα χιλιόμετρα νότια του χωριού. Ασφαλτος πρώτα και στη συνέχεια χωματόδρομος. Στο φως των ασπεριών προβάλλει το σπιτάκι κατάλευκο, μοναχικό, μέσα σε κτήμα από νεαρές ελιές. Ο αύλειος χώρος είναι καλυμμένος από αμέτρητες μαργαρίτες και χαμομήλια. Καθώς περνάμε ανάμεσά τους μας τυλίγει μια υπέροχη ευωδιά.

ΣΤΟ ΕΛΕΟΣ ΤΗΣ ΒΡΟΧΗΣ

Νομίζω αρχικά πως είναι νύχτα ακόμα. Από τ' ανοιχτά πανζούρια του δωματίου μου δεν εισχωρεί καθόλου φως. Ωστόσο το ρολόι μου δείχνει ξημερώματα. Απλά το πρωινό είναι θεοσκοτεινό.

Πίνουμε τον πρώτο καφέ της μέρας με τον **Κώστα** και τον **Πέτρο**. Πάνω από τις κορυφές των ελιόδεντρων αγναντεύουμε στον ορίζοντα την σκοτεινή επιφάνεια του κόλπου της

μητοι βράχοι, κάθε σχήματος και μεγέθους που είναι κατάσπαρτοι παντού. Οφείλονται στις γιγαντιαίες κατολισθήσεις σε μια μακρινή γεωλογική περίοδο, που είχαν ως αποτέλεσμα την αποκόλληση των βράχων από τις πλευρές και τα ανώτερα τμήματα του βουνού. Διαφορετική βέβαια ερμηνεία θα έδιναν οι ευφάνταστοι πρόγονοί μας. Θα τοποθετούσαν εδώ το πεδίο της **Τιτανομαχίας**, ανάμεσα στους **Τιτάνες** και στους **Ολύμπιους Θεούς**.

Συνεχίζουμε για το εκκλησάκι της **Αγία-Μαρίνας**, λίγο πάνω από τη βραχώδη ακτή.

- Σ' αυτό το σημείο περίπου θα καταλήξει η διάσχιση του αυριανού μας μονοπατιού, αν βέβαια μας το επιτρέψει ο καιρός, παρατηρεί ο Κώστας. Εδώ, όπως και σε άλλα σημεία της ακτογραμμής, θ' αντιληφθείτε τον πλούτο, την ομορφιά και την ιδιαιτερότητα των παλαιοντολογικών ευρημάτων της συνολικής περιοχής.

Από την Αγία-Μαρίνα κατευθυνόμαστε δυτικά προς τον μικρό οικισμό του **Προφητηλία** με το γραφικό του ψαρολιμάνο. Είναι το σημείο εκκίνησης της αυριανής μας διαδρομής.

Ο "ΖΟΜΠΟΛΟΣ" πάνω από την εκπληκτική ακτογραμμή. ΦΩΤ. Θ. ΜΠΑΣΓΙΟΥΡΑΚΗΣ

Η βροχή μας διώχνει από τον τόπο. Μπουφάν, παντελόνια και παπούτσια έχουν μουσκέψει. Ο αέρας που φυσάει είναι ψυχρός, γεμάτος υγρασία. Βρίσκουμε ζεστό καταφύγιο δίπλα στο αναμμένο τζάκι της Νεραΐδας. Βάζει ο Αντώνης μερικές ρακές να ζεσταθούμε, να συνεφέρουμε. Έξω έχουν ανοίξει οι καταρράχτες του ουρανού.

Αργά το απόγευμα επιστρέφουμε στο εξοχικό μας. Ξύλα δεν υπάρχουν, το τζάκι είναι σβηστό. Το ηλεκτρικό καλοριφέρ μάταια πασχίζει να μας χαρίσει ζεστασιά.

ΠΡΟΦΗΤΗΣ ΗΛΙΑΣ - ΑΓΙΑ ΜΑΡΙΝΑ

Το μονοπάτι αυτό είναι ένα από τα πολλά – 14 (!) συνολικά σηματοδοτημένα μονοπάτια της Χερσονήσου του Μαλέα. Η περιοχή είναι ένας πεζοπορικός παράδεισος, που μας θυμίζει την αντίστοιχη της Μέσα Μάνης και του Ταΐναρου. Έτσι ο νομός Λακωνίας αναδεικνύεται σ' έναν από τους πιο πρωτοπόρους στην ήπια αξιοποίηση του φυσικού του περιβάλλοντος.

Αφήνουμε το αυτοκίνητο κοντά στο λευκό εκκλησάκι του Προφήτηλεια και ξεκινάμε από το μικρολίμανο με κατεύθυνση ανατολική. Ακολουθούμε τα σημάδια, κόκκινα σε λευκό περίγραμμα. Μετά την χθεσινή ολόήμερη νεροποντή ένας λαμπρός ήλιος κυριαρχεί στον ουρανό. Έχουν απομείνει μόνον μερικά αραιά σύννεφα. Αλλάζουν θέση με μεγάλη ταχύτητα, σπρωγμένα από έναν ολοζώντανο γαριμπί, που πλησιάζει τα 6 μποφόρ. Η ατμόσφαιρα είναι διανυγέστατη και η ορατότητα εξαιρετική. Τα **Κύθηρα** στα νότια απέχουν μια δρασκελιά, πιο κάτω είναι τα **Αντικύθηρα**. Στα δυτικά διαγράφεται με μεγάλη ευκρίνεια η άκρη του Ταΐναρου. Με λίγη προσοχή διακρίνουμε και την λευκή κονκίδα του φάρου.

Ευκολοδιάβατο το μονοπάτι, πάει παράλληλα με την βραχώδη ακτογραμμή. Το σκληρό έδαφος είναι καλυμμένο από αγκαθωτούς θάμνους, σχοίνα και θυμάρι. Η σηματοδότηση είναι συνεχής και το μονοπάτι ευδιάκριτο. Ρίχνουμε μια τελευταία ματιά στον

Η "Σπίθα" χαρακτηριστικό σημείο της πεζοπορικής διαδρομής.

Προφητηλία, που χάνεται πίσω μας οριστικά. Καράβια πάνε κι έρχονται συνεχώς. Ο δίαυλος ανάμεσα στη Χερσόνησο του Μαλέα και στην νήσο των Κυθήρων είναι το πιο πολυσύχναστο σημείο της Μεσογείου. Ψηλά στα βόρεια ορθώνεται ο απότομος κωνικός όγκος του Ζόμπολου, ενώ μπροστά μας απλώνεται ο αμμουδερός κολπίσκος **Μιμήτσουλας**, στην τοποθεσία **Τηγανάκια**. Βαδίζουμε αργά, απολαυστικά, παρατηρώντας πού και πού απολιθωμένα κοχύλια, κολλημένα αδιάσπαστα στους βράχους.

Διασχίζουμε την αμμουδερή παραλία, κατάσπαρτη με γιαλόξυλα που ξεβράζει ο καιρός. Το μονοπάτι απομακρύνεται από την ακτή, ανηφορίζει ελαφρά προς το εσωτερικό. Η χάραξή του αρχίζει να γίνεται ασαφής και η σήμανση αραιώνει. Βρίσκουμε την πορεία μας από διαίσθηση μάλλον, παρά επειδή ακολουθούμε σηματοδοτημένο μονοπάτι. Άλλωστε τα σήματα που υπάρχουν σε κάποιες πέτρες είναι ξεθωριασμένα και αδιόρατα. Επειδή η θαμνώδης βλάστηση είναι πολύ πυκνή σ' αυτή την περιοχή, είναι απαραίτητες κάποιες εργασίες διάνοιξης και σήμανσης.

Την κατεύθυνση βέβαια δεν την χάνουμε, μας την δείχνει το λευκό περίγραμμα του

μικρού φάρου (της **Σπίθας**), που ορθώνεται μερικώς εκατοντάδες μέτρα μακριά.

Το έδαφος ξαφνικά γεμίζει από αναρίθμητα «όστρακα», που στην ορολογία των αρχαιολόγων δεν είναι τα θαλάσσια κελύφη αλλά μικρά θραύσματα από αρχαία αγγεία ή κεραμίδια. Η παρουσία τους εδώ δεν είναι τυχαία. Βρισκόμαστε στην περιοχή του **Βρωμώντα**, όπου υπήρχε η αρχαία πόλη **Βρώμη**, με θεμέλια σπιτιού και ναού μερικώς δεκάδες μέτρα από τη θάλασσα. Το μονοπάτι περνάει δίπλα από χαμηλό ξεροπήγαδο. Φτάνουμε στη Σπίθα, που τοποθετήθηκε το **1921** πάνω από το ακρωτήριο **Ζόμπολο**. Βρισκόμαστε ήδη στα μισά της διαδρομής και, εκτός από απολιθωμένα κελύφη στους βράχους και στο έδαφος, δεν έχουμε συναντήσει τα θεαματικά απολιθώματα που είχε προαναγγείλει ο Κώστας.

Ο φίλος μας, που προπορεύεται, σταματάει 100 μέτρα μετά τη Σπίθα, πάνω από μικρό βραχώδη όρμιο. Δεν λέει τίποτε, αρκείται να μας δείξει με το χέρι την ακτή. Μερικά μέτρα πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας, σφηνωμένοι ανάμεσα σε αιχμηρούς άγριους βράχους, ξεχωρίζουν κάποιοι άλλοι βράχοι.

Δεν έχουμε την παραμικρή αμφιβολία. Αυτά που βλέπουμε είναι τμήματα απολιθωμένων

κορμών, που μερικά εκατομμύρια χρόνια πριν ευδοκίμοιαν στην παράκτια ζώνη αυτής της περιοχής.

Η πορεία μας γίνεται όλο και πιο συναρπαστική. Μερικά λεπτά αργότερα το μονοπάτι περνάει πάνω από ένα στενό, απόκρημνο φιόρδ. Το θαλάσσιο στόμιό του μόλις χωράει ένα μικρό καΐκι. Είναι το **Κλεφταύλακο**. Τα νερά στο εσωτερικό του είναι ήρεμα σαν λίμνη, δεν τα επηρεάζει με τις πνοές του ο γαρμπής. Στην στεριανή του είσοδο αργοπεθαίνουν παρατημένες δυο βάρκες, η μία σε κατάσταση προχωρημένης αποσύνθεσης.

Κατεβαίνουμε μερικές δεκάδες μέτρα ως την άκρη του κολπίσκου. Σχοίνα και μικρές χαρουπιές, σπηλιές 3 ως 4 μέτρα πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας. Στο εσωτερικό τους τοιχαλάκια από ξερολιθιά. Κάποια χαράγματα στους βράχους. Δυο μέτρα από τη θάλασσα πηγάδι με «τουλούμπα» (τρόμπα νερού).

-Μ' αυτό το νερό λουζόμασταν στις διακοπές μας, λέει ο Κώστας.

Συνεχίζουμε και μετά από λίγο προβάλλει ο βραχώδης κόλπος του «**Πουνέντε**». Εδώ μέχρι το 1950 φόρτωναν τα εμποροκάικα τα

ονομαστά **βατικιώτικα κρεμμύδια** και τα άλλα προϊόντα της ευρύτερης περιοχής. Το τοπίο είναι πολύ ιδιαίτερο, με βράχους απίθανων σχημάτων και πολλές μικρές θαλασσοστηλιές. Σημαντικά είναι επίσης τα αναρίθμητα απολιθωμένα θαλάσσια όστρακα, μια πυκνή μάζα στην επιφάνεια του βράχου, που θυμίζει μωσαϊκό. Ο τόπος όμως έχει και κάτι ακόμα, πολύ σπουδαίο να μας δείξει. Είναι τα υπολείμματα τοιχοποιίας από τον αρχαίο οικισμό του **Νυμφαίου**, μερικά μέτρα πάνω απ' την ακτή.

Το μονοπάτι απομακρύνεται για λίγο από τη θάλασσα, παίρνει κατεύθυνση βόρεια, προς τον τελικό μας προορισμό.

- Ήταν πολύ συναρπαστική η διαδρομή, λέω στον Κώστα.

- Μα, δεν τελείωσε ακόμη.

Σε κάποιο καλλιεργημένο χωράφι η σήμανση είναι ασαφής, την ξαναβρίσκουμε όμως και σε μερικά λεπτά αντικρίζουμε απέναντί μας το λευκό εκκλησάκι της Αγίας Μαρίνας. Το μονοπάτι μας συναντάει έναν καρόδρομο, που σ' όλο του το πλάτος είναι καλυμμένος με επίπεδα, συμπιεγή τμήματα βράχων. Ο δρόμος αυτός σε λιγότερο από 200 μέτρα καταλήγει

Υπολείμματα τοιχοποιίας από τον αρχαίο οικισμό του Νυμφαίου. ΦΩΤ. Θ. ΜΠΑΓΣΙΟΥΡΑΚΗΣ

ΦΩΤ. Θ. ΜΠΑΣΤΟΥΡΑΚΗΣ

Λίγες στιγμές ξεκούρασης για τον Κώστα Ζαρόκωστα στη βραχώδη ακτή. ΦΩΤ. Θ. ΜΠΑΣΓΙΟΥΡΑΚΗΣ
Τμήματα απολιθωμένων κορμών απίστευτης ομορφιάς. (αριστερά)

στην ακτή. Σε πολλά σημεία του βραχώδους οδοστρώματος συναντάμε τις χαρακτηριστικές βάσεις των απολιθωμένων κορμών, σύριζα κομμένες, πιθανότατα απ' αυτούς που κατασκεύασαν το δρόμο.

Αυτό που μας εντυπωσιάζει πρώτα στην ακτή είναι μερικά καμπυλωτά σκαλοπάτια, περίτεχνα σμιλεμένα πάνω σ' έναν συμπαγή βράχο, που καταλήγει σχεδόν ως την επιφάνεια της θάλασσας. Δεν γνωρίζουμε από ποιον λαξεύτηκαν και τότε, ο λιθοξόος, ωστόσο, που δημιούργησε αυτό το κομψοτέχνημα στο βράχο, δεν έχει τίποτε να ζηλέψει από την καλαισθησία και την τέχνη των αρχαίων μας προγόνων. Αλλά ούτε και η φύση υπολείπεται σε δημιουργικότητα και έμπνευση. Το αποδεικνύει σε κάθε σημείο της ακτής με το εντυπωσιακό **Απολιθωμένο Δάσος** των μικρών και μεγάλων κορμών, που πήραν την πέτρινη μορφή τους εκατομμύρια χρόνια πριν και άντεξαν ως τις μέρες μας.

Όπου κι αν γυρίσουμε το βλέμμα μας συντροφεύει η πέτρινη ομορφιά, με τέτοια ποικιλία

σχημάτων και μορφών, που είναι αδύνατον να αισθανθούμε κορεσμό ή να αποφανθούμε ποια φόρμα είναι ωραιότερη. Κάποιοι μάλιστα κορμοί παρουσιάζουν μια ιδιαιτερότητα που τους κάνει μοναδικούς. Το κοίλο τμήμα τους συνεχίζει αρκετά βαθειά μέσα στο βράχο, που από κάτω είναι κούφιος και επικοινωνεί με τη θάλασσα. Έτσι, κάθε φορά που υπάρχει κυματισμός, το νερό εισχωρεί βίαια και με χαρακτηριστικό σφυριχτό ήχο μέσα σ' αυτό το φυσικό σιφώνι και στη συνέχεια εκτοξεύεται στον αέρα με ορμή, σαν τους πασίγνωστους πίδακες των θερμών πηγών.

Έρχεται και μας βρίσκει ο Στάθης με την κορούλα του. Η μικρή χοροπηδάει με ενθουσιασμό πάνω στους βράχους. Σε μερικά χρόνια, όταν θα αντιληφθεί την σημαντικότητα αυτών των βράχων, θα αγαπήσει τον τόπο της ακόμη περισσότερο.

Πάνω από μια ώρα τριγυρνάμε στις ακτές. Θα μπορούσαμε να τριγυρνάμε ως τη νύχτα, να επιστρέψουμε και το επόμενο πρωί, να μελετήσουμε τις φόρμες των γεωμορφών σ' όλες τις

ΦΩΤ. Θ. ΜΠΑΣΣΙΟΥΡΑΚΗΣ

ΚΑΠΟΤΕ ΗΤΑΝ ΔΕΝΤΡΑ ΖΩΝΤΑΝΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ. Σήμερα 3 εκατ. και διατήρησε η φύση.

ΦΩΤ. Θ. ΜΠΑΣΙΔΟΥΡΑΚΗΣ

χρόνια μετά, θαυμάζουμε την πέτρινη μορφή τους, που δημιούργησε

Ο Στάθης με την κορούλα του και τον Κώστα Ζαρόκωστα στην ακτή Αγ. Μαρίνας. Λαξευμένα στον συμπαγή βράχο με απaráμιλλη μαστοριά, καταλήγουν τα σκαλοπάτια ως την επιφάνεια της θάλασσας. (Δεξιά)

ώρες, μ' όλους τους φωτισμούς. Μας παρηγορεί η σκέψη, ότι ίσως πολύ σύντομα επιστρέψουμε, για μια ολοκληρωμένη επιστημονική παρουσία όλων των παλαιοντολογικών ευρημάτων του Δήμου Βοιών. Καταλήγουμε στην διπλανή ακτή «**Κανατάκι**», έναν γλυκύτατο κολπίσκο με διάφανα νερά αλλά και μερικούς κορμούς ενσωματωμένους στα κάθετα τοιχώματα των βράχων, που μοιάζουν να κρέμονται πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας. Είναι οι τελευταίες εικόνες ενός οδοιπορικού, που έχει ήδη καταγραφεί στην μνήμη μας, ως ένα από τα συναρπαστικότερα που μπορεί να ονειρευτεί κανείς.

ΣΤΟΝ ΚΑΒΟ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ

Τόσες μέρες ατενίζουμε από μακριά το τελευταίο τμήμα του Κάβο-Μαλιά, την «**Μαλέα Άγρα**» των αρχαίων. Είναι η θρυλική απόληξη της Χερσονήσου του Μαλέα, που στα χρόνια του

μεσαίωνα ονόμασαν **Capo d' Angelo**, δηλαδή «**Ακρωτήριο των Αγγέλων**». Πίστευαν, πως οι φοβερές φουρτούνες του οφείλονταν στο φτερούγισμα του Αρχαγγέλου Μιχαήλ.

Αυτό το διάσημο ακρωτήριο ξεκινάμε να γνωρίσουμε. Και μαζί μ' αυτό το μοναστηράκι της **Αγ. Ειρήνης**, το ασκηταριό των ερημιτών και τις άλλες παμπάλαιες εκκλησιές. Ξαφνικά, περνάει μια σκέψη απ' το μυαλό μου.

- *Πόσο εύκολο είναι να περάσουμε τη νύχτα στη Μονή; ρωτώ τον Στάθη.*

- *Πολύ εύκολο αν σας δώσουμε τα κλειδιά απ' τα κελιά. Καλύτερα όμως θα ήταν, αν ήμασταν κι εμείς.*

Ρίχνει μια ματιά στον Σταύρο, τον αδερφό του.

- *Τι λες, πάμε μαζί με τα παιδιά;*

Τα δυο αδέρφια συσκέπτονται για λίγο, αναμετρούν τις υποχρεώσεις και τις δουλειές τους. Ύστερα λέει ο Στάθης:

- *Έτσι κι αλλιώς δεν τελειώνουν οι δουλειές. Θάρθουμε μαζί σας. Εσείς, πάτε μόνον τα*

ΦΩΤ. Θ. ΜΠΑΣΙΛΟΥΡΑΚΗΣ

ΕΝΤΥΠΩΣΙΑΚΟ ΜΩΣΑΪΚΟ από αναρίθμητα απολιθωμένα όστρακα

της θάλασσας.

Η ΧΑΜΗΛΗ ΘΑΜΝΩΔΗΣ ΒΛΑΣΤΗΣΗ αποτελεί αγαπητή τροφή για τα

κοπάδια των κασικιών

ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΑΡΙΝΑΣ η εξερεύνηση είναι συναρπαστική,

ΦΩΤ. Θ. ΜΠΑΣΓΟΥΡΑΚΗΣ

η ακτογραμμή κρύβει πολλές αθέατες ομορφιες.

ΠΕΤΡΙΝΕΣ ΦΟΡΜΕΣ με την σφραγίδα της συγκλονιστικής λιτότητας είναι μοναδικά.

ΦΩΤ. Θ. ΜΠΑΣΙΔΟΥΡΑΚΗΣ

της Φύσης. Τα ευρήματα στις ακτές του Δήμου Βοϊών Λακωνίας

ρούχα και τις φωτογραφικές σας μηχανές. Όλα τα υπόλοιπα θα τα φροντίσουμε εμείς.

Μετά την Αγ. Μαρίνα συνεχίζει χωματόδρομος. Στα δυόμισα περίπου χιλιόμετρα τερματίζει σ' ένα μικρό πλάτωμα, που δεσπόζει πάνω απ' την απόκρημνη ακτή. Μερικές αγριοχαρουπιές είναι τα μόνα δέντρα στην καιοτράχαλη πλαγιά. Αφήνουμε τ' αυτοκίνητα στη σιά τους και ξεκινάμε. Είν' ένα συναρπαστικό πρωινό, όμοιο με το χθεσινό. Γαρμπής φρεσκαρισμένος, ήλιος και σύννεφα. Ανηφορικό το μονοπάτι και πετρώδες αλλά βατό. Γύρω του θαμνώδης βλάστηση πυκνή, σχοίνα, θυμάρια, αχινοπόδια και άλλα αγκάθια. Πού και πού χαμηλές αγριοχαρουπιές. Οι φλόμοι έχουν ανθίσει, είναι κατασπλιστοί με μικρά κίτρινα ή κόκκινα λουλουδάκια. Τα πολύπλοκα φου-

Στάθης. Το κεντρικό τμήμα του λουλουδιού κάποτε το ξεραίνουν και το χρησιμοποιούσαν σαν φυτίλι στα καντηλάκια.

Το μονοπάτι είναι χαραγμένο ανάμεσα σε πετρώματα ασβεστολιθικά, πολύ σκληρά. Σε κάποια σημεία είναι σμιλεμένο στο χεῖλος του γκρεμού. Σκέτος ἴλιγγος! 50 μέτρα πιο κάτω χάσκουν βράχοι κοφτεροί. Πάνω τους σκάζουν τα κύματα του γαρμπή με ἴχο βουερό. Είν' ένας σύντροφος μόνιμος, τόσο αγαπητός. Βαδίζουμε και ανασαίνουμε βαθειά τις δροσερές πνοές του ανέμου. Πέλαγος, κύματα και καράβια, γκρέμα και μονοπάτι ὅλο πέτρα, άνεμος δυνατός και Κύθηρα στο βάθος, βουητό θάλασσας και αρώματα βουνού. Αυτή είναι πορεία! Μακαρίζουμε την τύχη μας που μας ἔφερε σ' αυτό τον μεγαλειώδη τόπο με

Κίτρινα ζωηρόχρωμα λουλούδια με λεπτότατο άρωμα. Είναι η "μπαμπακουφιά", θάμνος που μοιάζει με φασκόμηλο.

Άγρια και βραχώδης ακτογραμμή, όπως ταιριάζει στον αυστηρό Κάβο- Μαλίνα.

ντωπά κλαδιά τους, τους κάνουν να μοιάζουν με ομπρέλλες. Ένα υπέροχο άρωμα πλανιέται στην ατμόσφαιρα. Το εντοπίζουμε αμέσως. Προέρχεται από ένα θάμνο, που μοιάζει με φασκόμηλο. Τα λουλούδια του είναι μεγάλα, με κίτρινο χρώμα ζωηρό.

- Εμείς το λέμε «μπαμπακουφιά», εξηγεί ο

την άγρια, παρθενική ομορφιά στην άκρη της Ελλάδας.

Φτάνουμε στο υψηλότερο σημείο, στην τοποθεσία «**Άλογο**». Μονοπάτι στενό, σκαμμένο στην πέτρα, από κάτω γκρεμός, λείος βράχος γκριζωπός, κομμένος με μαχαίρι. Στρέφουμε ελαφρά ΒΑ. Δυο βήματα και ξαφνικά χάνεται

ΣΤΟ ΚΑΤΗΦΟΡΙΚΟ ΜΟΝΟΠΑΤΙ που περνάει δίπλα από το εικονοστάσι Ειρήνη δεν είναι μακριά.

του Σταυρού. Η πορεία μας πλησιάζει προς το τέλος της. Η Αγία

ο αέρας. Αρχίζει η ζέση, λες και βρεθήκαμε σε άλλο τόπο.

Κατηφορίζουμε για μερικές εκατοντάδες μέτρα, ως την τοποθεσία «**Κάμινος**», στο επίπεδο της θάλασσας. Ένα απότομο φαράγγι καταλήγει εδώ δημιουργώντας έναν στενό, βραχώδη όρμο με άνοιγμα που δεν ξεπερνάει τα 10 μέτρα.

- Εδώ δροσίζονται τα καλοκαίρια οι πεζοπόροι, λέει ο Σταύρος. Σ' όλη την ακτογραμμή είναι το μοναδικό σημείο με πρόσβαση στη θάλασσα.

Ανηφορίζουμε και πάλι. Σε μερικά λεπτά περνάμε από τη στροφή της **Κακιάς Σκάλας**, ένα πέρασμα στο βράχο. Εδώ ο αέρας είναι και πάλι δυνατός. Απότομες σάρες αυλακώνουν τις πλαγιές. Κάποιες καταλήγουν ως τη θάλασσα.

Φτάνουμε στο εικονοστάσι του **Σταυρού**, σε υψόμετρο 75 μέτρων. Το τοπίο είναι πολύ θεαματικό. Η περιοχή λέγεται και «12 μαγαζιά», γιατί από τη θάλασσα διακρίνονται 12 τρύπες στους συμπαγείς βράχους του γκρεμού.

Κατήφορος τώρα με έδαφος σαθρό. Χρειάζεται λίγη προσοχή. Στριβει το μονοπάτι και αμέσως μετά προβάλλει η κλειστή αυλόθυρα της μονής. Δυο λεπτά ακόμη κι εμφανίζεται ψηλά το λευκό περιγράμμα της Αγίας Ειρήνης. Απότομο το ανηφοράκι, η τελευταία μικρή δοκιμασία πριν απ' το τέλος της πορείας. Σχεδόν πάντα έτσι συμβαίνει. Ίσως για νάνα μεγαλύτερη η χαρά του τερματισμού.

Πλάτωμα στενόμακρο, τελείως επίπεδο, στην άκρη της απότομης πλαγιάς. Ένα μπαλκόνι εκπληκτικό, σε υψόμετρο 65 μέτρων πάνω από το πέλαγος. Παπαρούνες, αγριοχαρουπίες, αμυγδαλιές και ελιές. Μια μεγάλη συστάδα πεύκων κι ένα κυπαρίσσι φουντωτό. Χαμηλότερα πολλές μεγάλες φραγκοσυκιές. Ψηλά ορθώνεται η «**Βάρδια**», ένας βραχώδης όγκος με υψόμετρο 553 μέτρων, ένας τρομερός γκρεμός που απομονώνει τον τόπο εντελώς από το βοριά.

Στην πλαγιά, πάνω από τη Μονή, βρίσκεται το ασκηταριό, όπου ασκήτησαν οι Όσιοι **Θωμάς** και **Γεώργιος "οι εν Μαλεώ"**.

ΤΟ ΛΕΥΚΟ ΕΚΚΛΗΣΙΑΚΙ της Μονής της Αγ. Ειρήνης. Σκαρφαλωμένο στην απόκρημνη πλαγιά το ασκηταριό.

Ο ΛΕΥΚΟΣ ΤΡΟΥΛΟΣ και το κατάγραφο εσωτερικό του παρεκκλησιού του Αγ. Γεωργίου. Τμήμα του ερειπωμένου ναού των Αγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων. (Αριστερά)

Τρία κελιά, το ένα δίπλα στο άλλο, είναι εφοδιασμένα με ημιδίπλες ξύλινες κουκέτες. Η πρόσοψή τους είναι χτισμένη με ωραία λιθοδομή, οι πόρτες είναι θολωτές από πορόλιθο λαξευτό.

- *Κάποτε ήταν από τούβλο, λέει ο Σταύρος. Τα γκρεμίσαμε και τα φτιάξαμε από πέτρα. Μεγάλος αγώνας ώσπου να έρθουν μέχρι εδώ τα υλικά.*

Πρόεδρος του Συλλόγου «**Φίλων Κάβο-Μαλιά**» ο Σταύρος. Όλες σχεδόν οι κατασκευές και μερεμέτια περνάνε από τα χέρια του. Στο μεγάλο κελί είναι η κουζίνούλα, μια διπλή κουκέτα, η λιτή τραπέζα και το τζάκι. Δίπλα μια αποθηκούλα και στη συνέχεια το κελί του ιερέα. Μια μικρή φωτοβολταϊκή μονάδα εξασφαλίζει ηλεκτρικό ρεύμα στους λαμπτήρες, στο ψυγείακι και στο ραδιόφωνο που μας χαρίζει μουσική. Πέντε μέτρα απέναντι, πάνω σε βράχο, δεσπόζει το εκκλησάκι της Αγ. Ειρήνης. Είναι χτισμένο από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα πάνω στα χαλάσματα παλαιότερης εκκλησιάς.

Ναός τρουλαίος, μικροσκοπικός, με διαστάσεις 3,75 X 4,75 μέτρα. Στο ξύλινο τέμπλο διακρίνουμε εικόνες των αρχών του 20^{ου} αιώνα, έργα του αγιογράφου μοναχού **Νέστορα Βασαλάκη**, από τους Διαφνέδες του Ρεθύμνου. Στο ταρατσάκι του ναού το καμπαναριό και η στέγνα. Απέναντι ακριβώς το στενόμακρο περίγραμμα των Κυθήρων.

Ανατολικά ξεκινάει ένα ομαλό χωμάτινο μονοπάτι κάτω από τα πεύκα. 250 μέτρα μετά φτάνουμε στην άκρη ενός γκρεμού, στο αυτοσχέδιο βαρούλκο με το συρματόσχοινο. Κατασκευάστηκε για ν' ανεβαίνουν ευκολότερα από τη θάλασσα τα υλικά για τη μονή. Αμέσως μετά αρχίζουν τα θαύματα. Και πρώτα ο μικροσκοπικός ερειπωμένος ναΐσκος των **Αγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων**.

Αν και ερειπωμένο, το παμπάλαιο μνημείο είναι εκπληκτικό. «*Από την πρώτη οικοδομική φάση του παλαιότερου ναού, σώζεται τμήμα της ημικυκλικής αφίδας του ιερού και του βόρειου τοίχου, που έχει κτισθεί με αργολιθοδομή και χρήση πλίνθων. Την αφίδα στο εσωτερικό της περιτρέχει κτιστό βαθμιδωτό Σύνθρονο, στο μέσον του οποίου διαμορφώνεται με λαξευμένους πορόλιθους επισκοπικός θρόνος. Η ύπαρξή του θα μπορούσε να οδηγήσει στο συμπέρασμα, ότι ο ναός χρονολογείται*

στους Παλαιοχριστιανικούς χρόνους».

Αμέσως μετά κατηφορίζουμε μερικά στενά σκαλοπάτια, κάτω από έναν μικρό αμυντικό πύργο με θέα στρατηγική σ' όλο τον ορίζοντα. Στρίβουμε αριστερά και βρισκόμαστε στο πλακόστρωτο δάπεδο του ναού του **Αγ. Γεωργίου**. Είναι το ακρότατο σημείο του Κάβο-Μαλιά.

Η αίσθηση από τον ερειπωμένο ναό είναι συγκλονιστική. Ο Αγ. Γεώργιος θεωρείται, από αρχιτεκτονική άποψη, ένα από τα σημαντικότερα μνημεία της Λακωνίας. Πιστεύεται ότι η χρονολογία κτίσεως είναι το μεσοδιάστημα του 13^{ου}-14^{ου} αιώνα. Το μήκος του ναού είναι 13 μέτρα και το πλάτος του 5,90. Δυστυχώς, στο πέρασμα των αιώνων είναι μεγάλες οι φθορές. Η νότια πλευρά έχει πέσει, καθώς και ολόκληρη η θολωτή καμάρα. Έχει επίσης καταπέσει η ανατολική πλευρά και το μεγαλύτερο μέρος της δυτικής. Σώζεται μόνον η βορεινή πλευρά, μέχρι του σημείου όπου αρχίζει η καμάρα.

Στη βόρεια πλευρά του τοίχου μια θύρα οδηγεί σ' ένα παρεκκλήσι με κατάλευκο τρούλο και διαστάσεις μικροσκοπικές: 2,2 X 3 μέτρα. Το εσωτερικό είναι κατάγραφο με τοιχογραφίες, που παρό τις μεγάλες φθορές και αλλοιώσεις αποπνέουν εξαιρετική τεχνική και χρονολογούνται στο πρώτο τρίτο του 15^{ου} αιώνα. (2). Είναι αδύνατον να εγκαταλείψουμε αμέσως αυτό τον σπουδαίο τόπο. Τα μνημειακά ερείπια του Αγ. Γεωργίου σ' αυτή την ακρότατη ερημιά μας έχουν καθηλώσει. Μερικές δεκάδες μέτρα χαμηλότερα λυσομοανάει ο γαρμπής, με ένταση που φτάνει και ξεπερνάει τα 7 μποφόρ. Ο ήχος των κυμάτων πάνω στα βράχια είναι θεικός. Είμαστε τυχεροί, που με τέτοιες συνθήκες γνωρίζουμε τον τόπο άγριο, ρωμαλέο, όπως τον θέλουν οι θρύλοι στους αιώνες. Εξηγείται απόλυτα γιατί οι περισσότεροι οδοιπόροι που φτάνουν ως εδώ, μεταμορφώνονται σε προσκυνητές που επιστρέφουν ξανά και ξανά.

Κοντά στο ηλιοβασιλέμα επιστρέφουμε στη μονή. Πρώτο μας μέλημα να μαζέψουμε ξύλα για τη βραδινή φωτιά. Δεν είναι ακριβώς ξύλα αλλά ξεροί θάμνοι που αφθονούν στην περιοχή.

Ο ήλιος βασιλεύει αθέατος πίσω απ' τα βουνά. Η κοκκινωπή του ανταύγεια μένει για ώρα στην επιφάνεια του νερού. Καθώς πέφτει το σκοτάδι ξεπηδούν οι πρώτες φλόγες απ' το τζάκι. Ο Στάθης αρχίζει να καθαρίζει τις πατάτες, ο Σταύρος ετοιμάζει τα κρέατα στη σχάρα.

Γεμίζουν τα ποτηράκια με τσίπουρο διπλής απόσταξης του Στάθη. Χρόνια είχα να γευτώ τέτοιο άρωμα. Πέφτουν οι φιλοκομμένες πατάτες στο τηγάκι με το παρθένο ελαιόλαδο. Κι ύστερα η σχάρα με τα κρέατα στη θράκα του τζακιού. Αρχίζει ο Σταύρος τις ψαράδικες αφηγήσεις. Για παραγάδια, καθητές, καλαμάρια που πηδούν μέσα στη βάρκα. Η νύχτα εξελίσσεται μαγικά. Όπως μαγική είναι κι η εικόνα του έναστρου ουρανού.

Γύρω στα μεσάνυχτα, χορτασμένοι, κουρασμένοι και νυσταγμένοι αποσυρόμαστε για ύπνο, ο καθένας στο ιδιωτικό του κελί. Φως για τη νύχτα έχουμε από το λυχνάρι του λαδιού. Αληθινή πολυτέλεια! Αληθινή ομορφιά!

Στις πεντέμισι τα χαράματα εξακολουθεί να τρεμοπαίζει η φλογίτσα του λυχναριού. Βγαίνω έξω στην πρωινή δροσιά. Είναι ακόμη σκοτεινά. Ο γαρμπής έχει πέσει, κανένας ήχος δεν φτάνει απ' την ακτή. Η σκέψη μου πάει

στο ξάγναντο του Αη-Γιώργη. Εκεί θάθελα να υποδεχτώ την ανατολή.

- *Εύπνησες τελικά, λέει πίσω μου ο Σταύρος. Και μάλιστα πολύ πριν βγει ο ήλιος.*

Φτάνουμε στον εξώστη του Αη-Γιώργη με το χάραμα. Απέναντι τα φώτα από τα χωριουδάκια των Κυθήρων. Στην κατεύθυνση της ανατολής το κόκκινο γίνεται όλο και ζωηρότερο. Περιμένουμε με το βλέμμα καρφωμένο. Ξαφνικά, η έρημη γραμμή του ορίζοντα ζωντανεύει. Είν' ένα καράβι. Η σκοτεινή μακρόστενη σιλουέττα του κινείται αργά προς το αναμενόμενο σημείο ανατολής. 5 λεπτά μετά τις 7 ένα φωτεινό χρυσοκόκκινο σημαδάκι ξεμυτίζει απ' το νερό. Τη στιγμή ακριβώς εκείνη περνάει από μπροστά του η πλώρη του караβιού. Είν' ένα θέαμα σπάνιας ομορφιάς, που συνεχίζει για αρκετά δευτερόλεπτα ακόμη, καθώς ο ήλιος εγκαταλείπει γοργά το κρησφύγετό του στα βάθη του Αιγαίου και αναδύεται σαν φλεγόμενη σφαίρα στην πρύμνη του караβιού.

Ο ΕΡΕΙΠΩΜΕΝΟΣ ναός του Αγ. Γεωργίου.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Εδώ και μια περίπου 10ετία πρωτοστατεί στην έρευνα και ανάδειξη της παλαιοντολογικής σημασίας της περιοχής ο **καθηγητής Ευάγγελος Βελιτζέλος**, Διευθυντής του Τομέα Γεωλογίας και Παλαιοντολογίας του Παν/μίου Αθηνών. Είχε την καλοσύνη να μου αποστείλει συνοπτικά τα νέα επιστημονικά δεδομένα που προέκυψαν τους τελευταίους μήνες από τις έρευνες

που πραγματοποίησε μαζί με διακεκριμένους συναδέλφους του από το Βουκουρέστι. Τα ευρήματα αυτά είναι τόσο σημαντικά, που έχουν προκαλέσει το ενδιαφέρον εξειδικευμένων Ευρωπαίων επιστημόνων. Εμείς, αρκούμαστε προς το παρόν, σ' αυτή την πρώτη μας γνωριμία με την περιοχή. Αισιοδοξούμε, ότι σύντομα θα επανέλθουμε μ' ένα ολοκληρωμένο επιστημονικό άρθρο γι' αυτή την μοναδικής παλαιοντολογικής αξίας περιοχή της Λακωνίας.

Ευχαριστούμε θερμά:

Τον Δήμαρχο Βοιών **Γιάννη Κουσουλή**.
Τον Καθηγητή Παλαιοντολογίας **Ευάγγελο Βενιζέλο**. Τα αδέρφια **Στάθη** και **Σταύρο Σαρμπάνη**. Τον **Παντελή Μείμετη** και τον **Αντώνη Δαμιανάκη** από την εκπληκτική ταβέρνα **ΝΕΡΑΪΔΑ**. Τέλος, τον καλό φίλο και συνεργάτη **Κώστα Ζαρόκωστα**, για την πολύτιμη συνολική συμμετοχή του στη δημιουργία του άρθρου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ♦ Τάκης Χ. Αρβανίτης, **Οδοιπορικό στα Μοναστήρια και τις Εκκλησίες του Μικρού Αγίου Όρους**.
- ♦ Ασπασία Κατσούλη-Συμεώνογλου, **«Βάτικα, η πατρίδα μου»**.
- ♦ Α. Καρκαβίτσα, **«Λόγια της Πλώρης»**.

Τμήμα χάρτη "Χερσόνησος Μαλέα - Ελαφώνησος" 1 : 50.000 των εκδόσεων Ανάβαση.

Δήμος Βοιών τηλ. 27340 22226, 22950
Διαμονή και λοιπές πληροφορίες στην
ιστοσελίδα του Δήμου Βοιών:
www.dimosvion.gr

Αποστάσεις Νεάπολης
Από Σπάρτη: 113 χλμ.
Από Αθήνα: 356 χλμ.
Από Θεσ/νικη: 830 χλμ.

